

Антоніна Буравкова

УДК 327.23(73),,19”

Американсько-китайські відносини в постбіполярну епоху: глобальний і регіональний вимір

Антоніна Буравкова,
аспірант Інституту міжнародних відносин
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
toshanew@gmail.com

Рецензент:
д. політ. н. О. С. Пархомчук

Аналізується процес утвердження КНР у якості нової світової держави й досліджуються конфліктні аспекти американсько-китайських взаємин наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Особливої уваги надається інформаційним операціям на підтримку геополітичних аспірацій офіційного Пекіна.

Ключові слова: міжнародна система, наддержава, санкції, світова політика.

Buravkova Antonina. The American-Chinese relations during a postbipolar era: global and regional measurement. Dramatic process of the People's Republic of China's establishing itself as a new world superpower is analyzed and its conflict relations with the United States at the end of 20th – beginning of 21st century is considered also. Special attention is given to the Chinese information operations in support of Peking's geopolitical claims.

Keyword: international system, superpower, sanctions, world policy.

Буравкова Антонина. Американско-китайские отношения в постбиполярную эпоху: глобальное и региональное измерение. Анализируется процесс утверждения КНР в качестве новой мировой державы, исследуются конфликтные аспекты американо-китайских взаимоотношений в конце ХХ – начале ХХІ вв. Отдельное внимание уделено информационным операциям в поддержку геополитических аспираций официального Пекина.

Ключевые слова: международная система, сверхдержава, санкции, мировая политика.

У сучасній міжнародній системі КНР стала центром сили, з якою не можна не рахуватися. У державах, що нині визначають світову політику, жоден діяч, який розробляє чи реалізує проекти в області безпеки надрегіонального значення, не може ігнорувати китайський фактор. Не випадково ще в „Стратегії національної безпеки США” від 17 вересня 2002 р. КНР віднесена до потенційно великої держави – недемократичної, але з ринковою економікою, за котрою визнається безперечне право володіти й удосконалювати ракетні та ядерні військові технології [1, р. 5].

Контури світу, в якому Китай відіграватиме роль геополітичного і геостратегічного центру, поки що складно окреслити, але він поступово формується, незалежно від бажання тих чи інших міжнародних акторів. Боротьба Пекіна за планетарне лідерство почалася досить давно, хоча самі китайські лідери про це відкрито не говорять, натомість пропагуючи тезу про багатополярність світу як більш продуктивний і стабільний устрій. Її офіційно підтримує Росія, котра ще в недавньому минулому в якості СРСР мала статус наддержави й досить незатишно почуває себе нині на другорядних ролях у світовій політиці, чимало прихильників багатополярності (навіть із присмаком антиамериканізму) є і в нашій країні.

Але якщо виходити з реалій сьогодення, то слід визнати, що нині є лише одна наддержава – США, які збережуть цей статус, щонайменше, до середини поточного століття, коли КНР досягне з ними паритету не лише за економічним потенціалом, а й наблизиться до жаданого балансу у військовій сфері. Цю тезу можна було б аргументувати низкою фактів із будь-якого поля міжнародної політики, на неї „працює” і теорія довгих циклів, запропонована американськими політологами Дж. Модельським і В. Томпсоном. Згідно неї, кожні 500 років відбувається періодична зміна історичного глобального процесу, у рамках цього відрізка часу так само періодично, кожні 120 років, змінюються фази політичного циклу. Окремі теоретики, наприклад, Т. Босуелл, додають до них ще „хвилі” М. Кондратьєва (60-річні великі цикли кон’юнктури), щоб урахувати динаміку зміни економічних процесів. На підставі аналізу всіх зазначених фаз та циклів і прогнозуються держави-гегемони на той чи інший період.

У відповідності з теорією довгих циклів, із завершенням Другої світової війни на статус глобального політичного лідера стали претендувати США, яким кинув виклик СРСР. Унаслідок багатьох причин (американські теоретики головним чином вказують на „морську державність” США) Кремль програв боротьбу за світову гегемонію, тому США в якості єдиного лідера чи гегемона доживуть якраз до середини ХХІ ст. У той же час, згідно зазначеної теорії, на початку цього віку має з’явитися новий суб’єкт світової політики, що через півстоліття поставить під сумнів гегемонію США. Подібна перспектива, звісно, не радує американських футурологів, і значна їх частина переконує, ніби замість нового гегемона з’явиться щось

Антоніна Буравкова

на кшталт „світового уряду”, котрий і буде вирішувати глобальні проблеми на засадах справедливості.

Але протягом усієї історії людства тривала гостра боротьба за світову гегемонію, досить згадати драматичну історію виникнення, розвитку і краху Ассирії, Давнього Риму, імперій Ахеменідів, Александра Великого, Чингіз-хана, Тамерлана, Османів, Габсбургів, Романових і Наполеона Бонапарта. Навряд чи ХХІ ст. виявиться мудрішим від попередніх століть, незважаючи на всілякі революції в області знань, інформації й технологій, боротьба за світове домінування продовжуватиметься і в ньому, однак вона не призведе до формування багатопольярної структури у вигляді мережі державних центрів, приміром, США, КНР, Японії, Індії, ФРН (Євросоюзу), Росії й Бразилії.

Причина проста: для того, щоб посісти місце світового „полюса” потрібно володіти потенціалом наддержави, тобто такими економічними можливостями, військовою силою й політико-дипломатичним впливом, щоб усі ці складові одночасно відчувалися міжнародним середовищем у будь-якому куточку земної кулі. Потенційно в середньостроковій перспективі зазначених якостей може набути і, з огляду на чимало факторів, стати такою наддержавою найбільші шанси має саме Китай, географічно розташований посередині Східної Азії.

Як відомо, у вересні 1982 р. на XII з'їзді Компартії Китаю була спланована стратегія модернізації країни до 2049 р. (столітнього ювілею КПК), коли КНР має перетворитися на сучасну високорозвинену державу з життєвим рівнем населення вище від середньозаможного, що за часовими рамками відповідає „хвилям” М. Кондратьєва. Для подібних прогнозів є солідні підстави, передусім, динаміка економічного розвитку КНР: за підсумками 2012 р. ВВП КНР (за паритетом купівельної спроможності) склав \$ 12,38 трлн. і збільшився, порівняно з попереднім роком, на 9,1%, в тому числі промислове виробництво виросло на 7,8%, експорт сягнув \$ 2,05 трлн., що дало змогу накопичити \$ 3,312 трлн. золотовалютного резерву [2].

Починаючи з 3-го пленуму ЦК КПК 11-го скликання в грудні 1978 р., коли з ініціативи Ден Сяопіна було прийнято офіційне рішення щодо проведення широкомасштабної економічної реформи, протягом третини століття щорічні темпи приросту ВВП в КНР не опускалися нижче 8%. За прогнозами фахівця з порівняльної економіки А.Меддісона, навіть при зменшенні цього показника до 5,5% ВВП КНР сягне рівня ВВП США у 2015 р. Це означає, що коли на зорі реформ, у 1978 р., ВВП Китаю становив 5% від світового ВВП, а у 1998 р. – 10%, то до 2015 р. він досягне 17% світового ВВП. Якщо ж до цього додати сукупний економічний потенціал китайської діаспори (хуацяо) у Південно-Східній Азії, що налаштована виключно патріотично й активно допомагає історичній батьківщині не словом, а ділом (на відміну від української), можна передбачити, що загальна сукупна китайська частка у світовому ВВП дорівнюватиме 23-25%.

У будь-якому випадкові КНР на наших очах перетворюється на повноправного учасника геостратегічної гри в масштабах, адекватних значимості США, а геополітичне протистояння Вашингтона і Пекіна перетворюється в головний фактор світової політики. Початок йому, сам того не бажаючи, поклав на початку 1970-х рр. президент США Р. Ніксон. Skorиставшись різким погіршенням відносин між Москвою й Пекіном, він спробував приручити комуністичний Китай і зробити його співником США у протидії радянському впливові в Азії й „третьому світі” загалом. Кремлівська пропаганда влучно назвала це „розіграти китайську карту”.

Але Пекін, прикриваючись антирадянською риторикою, використав нормалізацію відносин із багатою Америкою для подолання успадкованої від часів „культурної революції” дипломатичної ізоляції, зміцнення свого міжнародного впливу і підйому економіки. Лише в 1979 р., коли в КНР почалося створення спеціальних економічних зон, до яких потекли багатомільярдні іноземні інвестиції, автор ідеї антирадянського американо-китайського союзу, тогочасний державний секретар Г. Кіссінджер, прозрів і виступив із запізнілим попередженням: „Як тільки Китай стане достатньо сильним, він може виступити проти нас”.

Патріарх американської дипломатії як у воду дивився, хоча у відносинах із сусідніми азійськими державами КНР не давала приводу для звинувачень у прагненні до регіональної гегемонії, вирішуючи всі спірні питання за столом переговорів. Інша справа – США, які в стратегічному союзі з Японії мають абсолютну військову перевагу в АТР, ця ж обставина зумовлює застосування Пекіном у наступі на Вашингтон виключно інформаційних і економічних засобів.

Ще у середині 1980-х рр. у надрах китайських спецслужб була розроблена стратегічна концепція добування фінансових ресурсів і передових технологій за допомогою методів інформаційної війни. Ця програма сподобалася архітекторові модернізаційних реформ Ден Сяопіну, котрий виявився стратегічним аналітиком глобального рівня і прийняв рішення щодо пріоритетного фінансування спецслужб та активного використання методів інформаційної війни для досягнення економічного процвітання. З того часу в КНР була створена могутня державна система ведення інформаційного протиборства зі США, яка дозволяє здійснювати масоване застосування сил і засобів у потрібний час. Її осередком є Дослідне бюро при Держраді КНР і Системно-аналітичний центр міністерства держбезпеки.

Найефективніше китайська система інформаційного протиборства діє у фінансовій сфері, а необхідними матеріалами її забезпечують тихоокеанська діаспора й розвідка. З Пекіна здійснюється тотальний контроль над ЗМІ країн АТР, значна кількість газет, теле- і радіоканалів придбана агентами і офіцерами розвідки КНР, через підконтрольні ЗМІ проводяться активні комплексні інформаційно-психологічні операції.

Антоніна Буравкова

Феноменальним успіхом китайських спецслужб є встановлення контролю над найбільшими банками Східної Азії.

Розвідка КНР має настільки сильні позиції серед багатомільйонної китайської діаспори США (основна її частина зосереджена на Тихоокеанському узбережжі), що американські спецслужби не в змозі повністю контролювати її активність у таких містах як Сіетл, Лос-Анджелес, Сан-Франциско, Х'юстон. Своєрідним попередженням Білому Дому стало обрання у 1996 і 2000 рр. етнічного китайця Ло Цзяхуея (Гарі Лока) губернатором штату Вашингтон (столиця штату Сіетл є головними ворітьми китайської еміграції в Америку). Не виключено, що масові безпорядки в цьому місті під час проведення форуму Світової організації торгівлі наприкінці 1999 р. були інспіровані китайськими спецслужбами.

Першу велику перемогу в інформаційній війні проти США Пекін одержав у червні 1989 після кривавого придушення студентських виступів на площі Тяньаньмень, коли через ЗМІ до пересічного громадянина була доведена інформація, що у Пекіні, Шанхаї й деяких інших крупних містах діяли невеликі групи екстремістів та кримінальних злочинців. Більш того, китайські лідери переконали народ у тому, ніби безпорядки були інспіровані США, тому сучасна молодь, яка пізнала смак плодів економічного процвітання КНР, погодилася, зрештою, підтримати заклик правлячого режиму: „Не потрібно більше ніяких політичних реформ”.

Через ЗМІ всіляко стимулюється ріст патріотизму, спрямованого проти стратегічного супротивника – США, який іменується головною перешкодою на шляху втілення історичної мрії китайців стати світовою наддержавою. Населенню нагадується про всі приниження, яких зазнав Китай від Заходу за останні півтора століття, і закликається безумовно підтримати владу. Будь-яка стурбованість США дотриманням прав людини подається як імперіалістична інтервенція і спроба не дати Китаю стати ще сильнішим. Усе частіше використовується звинувачення у шпигунстві на користь США для покарання представників ліберальної інтелігенції, що критикують, приміром, корупцію у владних ешелонах. Під час Косовської кризи 1998–1999 рр. китайським ЗМІ було наказано захищати репресивну політику С. Мілошевича і не повідомляти про нього нічого поганого, гуманітарна ж інтервенція НАТО була названа „військовим вторгненням”.

Пекіну вдалося повністю „переграти” американців у ході інформаційного протиборства під час азійської фінансово-економічної кризи 1997–1998 рр., представивши КНР у якості стабілізуючого фактора в АТР. А у травні 1999 р. міністри оборони КНР і Куби підписали угоду про створення на „Острові Свободи” китайського центру радіоперехоплення і стеження за супутниками США, аналогічного тому, що мав СРСР у м. Лурдес.

1 квітня 2001 р. почався другий етап інформаційної війни за владу в фінансовому світі між КНР і США, коли досить несподівано для

американців банальна авіаційна пригода над Південно-Китайським морем (під час спроби китайських винищувачів витиснути розвідувальний літак ВМС США EP-3B за межі виключної економічної зони КНР сталося зіткнення, внаслідок якого один винищувач упав у море, а американський літак змушений був здійснити посадку на о. Хайнань, що належить КНР) перетворилася у гострий інформаційний геополітичний конфлікт. В Інтернеті спалахнула справжня війна між американськими і китайськими хакерами, причому почали її американці, які ламали китайські сайти, залишаючи в них образи на адресу КНР і, зокрема, пілота Ван Вея, що загинув. У відповідь китайське неформальне об'єднання Honker Union оголосило про початок відплатних дій – стався масовий злам американських сайтів, у тому числі й урядових, так, сайт уряду США зазнавав безперервної атаки протягом 6 годин. Після того як у Honker Union нарахували тисячу зіпсованих американських веб-вузлів, його члени поширили повідомлення, що вважають свою мету досягнутою.

Президент США Дж. Буш-молодший відрядив до о. Хайнань три есмінці оперативного флоту США й у різкій формі засудив китайців за те, що вони зволікають із дозволом американським представникам зустрітися з 24-ма членами екіпажу, оскільки це, на його думку, суперечить дипломатичній практиці. Щоб розрядити обстановку, офіційний Пекін дозволив зустріч (після чого есмінці були відкликані), але відпустив американських льотчиків на батьківщину лише після того, як 11 квітня 2001 р. отримав офіційного листа уряду США, в котрому висловлювався жаль з приводу інциденту.

Та оскільки жодна зі сторін не визнала себе відповідальною, конфлікт залишався неурегульованим ще півтора місяця, на консультаціях щодо подальшої долі літака-розвідника, оголошеного Пекіном військовим трофеєм, китайська сторона висунула вимогу до США взагалі відмовитися від польотів розвідувальних літаків уздовж узбережжя КНР. Лише 24 травня, задовольнившись вибаченнями американських урядовців, китайський уряд погодився з пропозицією Вашингтона розрізати літак і переправити його у США на вантажному судні. Таким чином, принаймні частково, Пекіну вдалося змусити Вашингтон до того, чого не зміг добитися від Д. Ейзенхауера М. Хрущов 40-ка роками раніше, - до вибачення за порушення повітряного простору іншої держави, навіть не в глибині її території, як це було з У-2 1 травня 1960 р., а над водами виключної економічної зони.

Тверезо враховуючи гіркий досвід СРСР 1970-1980-х рр., китайське керівництво добре усвідомлює, що попри вражаючі економічні успіхи, КНР не зможе витримати тривалу гонку озброєнь із США. Проте було б помилкою вважати, ніби Пекін зоставатиметься глухим до розгортання протиракетної парасольки над США після їхнього виходу із радянсько-американського Договору про обмеження систем ПРО 1972 р. Беручи до уваги наявні ресурси, китайське керівництво прагне діяти вибірково,

Антоніна Буравкова

щоб опанувати якомога вигідніші позиції у нових політичних умовах. Ця вибірковість має два очевидні напрямки: 1) консолідація всього того, що дозволяє країні утримувати домінуюче континентальне становище; 2) підготовка до асиметричного ведення війни.

Пекін зупинився на пріоритетному розвитку технологій, пов'язаних із ракетно-космічною технікою. Вони дозволять КНР, незважаючи на його помітне відставання від США у галузі звичайних і стратегічних озброєнь, створити потенціал, за допомогою якого Китай буде в змозі завдавати удари по больовим точкам супротивника – системам інформації й комунікацій, супутникам, платформам для „Стелсів” і авіаносцям. Така стратегія означає кардинальну зміну в китайській геополітичній думці – переконацію уваги з потенційного материкового ворога (Росія, Індія) на морського (США, Японія).

Згідно повідомлень гонконгської преси, у Пекіні вже розроблена система озброєння під назвою „Зірка-паразит”, яка здатна стикуватися із ворожими супутниками, перешкоджати їхній роботі або знищувати. А за оцінками Інституту дослідження національної стратегії США, на замовлення Народно-визвольної армії Китаю (НВАК) ведеться розроблення супутникової системи, призначеної для передачі інформації про супротивника всім формуванням Збройних сил включно до підрозділу, що виконує те чи інше бойове завдання, одночасно і у реальному масштабі часу [3, р. 47].

За іронією долі, у грудні 2000 р. серйозний поштовх розвитку китайської ракетно-космічної промисловості надало рішення Вашингтона про припинення санкцій, запроваджених у зв'язку з підозрами щодо передачі Пекіном ракетних технологій Ірану та Пакистану. Відразу ж після цього американські компанії стали активно співпрацювати з КНР у галузі комерційних космічних програм, унаслідок чого китайський Інститут космічної техніки запланував лише на 2001–2005 рр. вивести на орбіту не менше 30-ти власних супутників [4]. Навіть в умовах чинності санкцій США, у листопаді 1999 – січні 2001 рр. Пекіну вдалося запустити в космос два безпілотних космічних апарати „Корабель богів”, а в жовтні 2003 і жовтні 2005 рр. – пілотовані космічні кораблі „Шеньчжоу („Небесний човен”) – 5” і „Шеньчжоу – 6”.

Місцем розгортання нової космічної програми КНР ще навесні 1999 р. був обраний о.Хайнань, котрий не випадково так „уподобали” американські літаки-розвідники. Він розташований неподалік екватора, що полегшує запуск ракет-носіїв, із очікуваним завершенням будівництва основного космодрому біля м. Венчанг значно зменшиться ризик падіння ракет на густонаселену територію країни, оскільки вони пролітатимуть над океаном. Крім того, на острові знаходяться два великі центри радіо- та радіотехнічної розвідки НВАК, що відстежують усі радіосигнали над Південно-Китайським морем, а також перехоплюють повідомлення з американських і російських супутників зв'язку.

Незважаючи на урядову пацифістсько-ізоляціоністську риторику Пекіна („не претендувати на гегемонію”, „виступати проти політики сили”, „не втручатися у внутрішні справи інших країн”), що лунала під час офіційних візитів Дж. Буша-молодшого до Пекіна 21–22 лютого 2002 р. і Ху Цзіньтао (тоді ще віце-президента КНР) до США 1–2 травня того ж року, в реальності КНР виявилася втягнутою в глобальну „шахову гру” від Перської затоки до Корейського півострова. Виступаючи перед слухачами Національного військового коледжу США, начальник пекинської Академії військових наук генерал Лі Цзіцзюнь наголосив, що сучасна концепція „активної оборони” КНР „включає стратегію обмеженої, високотехнічної війни із слабкими сусідами на китайській периферії, особливо на узбережній периферії. Інтегральною частиною цієї стратегії є встановлення оборонної зони навколо серця Китаю – ланцюга островів і периметра, що тягнеться від островів Спратлі, через Тайвань і острови Сенкаку й закінчується на півночі Кореї” [5, р. 101]. Зрозуміло, що така постановка питання означає неминуче зіткнення (хоча і необов’язково військове) зі США.

Тайвань – поки що єдина точка на карті світу, де китайські і американські геополітичні та національні інтереси прямо суперечать одні одним. Безперечно, острів стане для континентального Китаю тією „Малою землею”, відстоявши яку він зможе розраховувати на своє відродження. Приєднавши Тайвань, Пекін, окрім капіталів, отримає розумні мізки (у КНР їх не вистачає, даються знаки наслідки „культурної революції”) і передові технології, які йому ніколи не надасть Захід, це дозволить кардинально скоротити військово-технологічне відставання від США. По-друге, возз’єднання Тайваню з КНР спричинить стрімке зростання національної самосвідомості китайців, у тому числі хуацяо, що суттєво наблизить реалізацію мрії всіх чотирьох поколінь керівників КНР про створення „Великого Китаю”. До того ж встановлення контролю над Тайванем є необхідною умовою для перетворення КНР у велику морську державу, її військово-морський флот отримає відкритий вихід у Тихий океан і стане менш вразливим для американців.

„Взяття Тайваню, до яких би руйнувань на острові воно не призвело, краще, ніж його втрата”, – стверджує китайський письменник Цзуо Ган, але його оптимізм не поділяють пекинські військові. За їхніми оцінками, для окупації Тайваню КНР доведеться задіяти 400-тисячну армію, а після війни витратити мільярди доларів для відновлення зруйнованої економіки острова і південних приморських (найрозвиненіших) районів материкового Китаю. В економічному відношенні це відкине КНР на десятиліття назад, але найбільш небезпечним є велика ймовірність втягування у конфлікт США і Японії.

Тому в Пекіні сподіваються, що возз’єднання Тайваню з материком відбудеться мирним шляхом, якщо, звичайно, тайванці самі не спровокують конфлікт, наприклад, негайним проголошенням незалежності. У цьому

Антоніна Буравкова

випадку в КНР не залишиться іншого вибору, крім як почати війну, оскільки дотримання ідеї національної єдності стало в країні непорушним принципом. Пекін недвозначно дав зрозуміти, що він готовий застосувати відносно Тайваню, який не бажає визнати Піднебесну, військову силу незалежно від того, якою великою буде ціна такого кроку. Голова Народної Політичної Консультативної Ради КНР Лі Жуйхуань якось навіть заявив: „Краще втратити 1000 солдат, ніж позбутися хоча б однієї п'яді своєї землі” [5, р. 166].

Треба віддати належне прагматизму керівництва Демократичної прогресивної партії Тайваню (виражає інтереси корінного населення острова, що в основній масі не вважає себе етнічними китайцями), яке під час передвиборних кампаній взимку-навесні 2000 і 2004 рр. активно експлуатувало самостійницькі гасла, але після обрання його кандидата Чень Шуйбяня президентом висловлювало готовність вилучити з партійної програми вимогу проголошення незалежності острова. Чень Шуйбянь вийшов із ДПП і запропонував Пекіну почати переговори про мирне об'єднання країни, а депутати парламенту від Гоміндану, що разом із союзниками („Пан-блакитна коаліція”) зберіг там більшість і після виборів 11 грудня 2004 р., відмінили заборону на пряму торгівлю між Тайванем та провінцією Фуцзянь на узбережжі Тайванської протоки.

Але нарощування Вашингтоном поставок Тайваню найсучасніших систем озброєнь, відсутніх у НВАК, викликає укрαι гостре роздратування у Пекіні й живить ґрунт для антиамериканських настроїв у китайському суспільстві, як це мало місце у квітні 2001 р., коли „бунтівний” острів мав отримати партію підводних човнів, протикорабельних винищувачів і надводних суден, у тому числі есмінців, споряджених радарною системою Aegis (після її невеликого удосконалення Тайвань можна приєднати до системи ПРО Театру воєнних дій США). Дж. Буш-молодший тоді навіть у ранковому виступі на каналі „Ей-бі-сі” заявив, що використання збройних сил США „є одним із варіантів” у разі вторгнення КНР на Тайвань. Щоправда, дещо пізніше в інтерв'ю „Сі-ен-ен” він уточнив, що ці слова не слід сприймати як виступ за незалежність Тайваню, а американський уряд „повністю підтримує політику єдності Китаю” і очікує, що „всі суперечки будуть вирішуватися мирним шляхом”. Продаж Тайбею есмінців із системою Aegis був відкладений.

Щоправда, самі тайванці скептично ставляться до відомої формули Ден Сяопіна „одна країна – дві системи”, за котрою відбулося возз'єднання із КНР Гонконгу і Макао у 1997–1999 рр., і воліють почекати лібералізації політичного устрою КНР. „Результати виборів на Тайвані засвідчили, що вирішення тайванської проблеми безпосередньо залежить від політичних реформ у КНР. Це дзвінок до пробудження. КПК має наслідувати приклад Гоміндану і, ще перебуваючи при владі, рушити до демократії”, – такі анонімні заклики все частіше з'являються на сторінках Інтернету.

На протилежному боці Тихого океану з середини 1990-х рр. тема американо-китайського зіткнення поступово витіснила міркування про американо-китайську дружбу початку 1980-х рр. Газети знову заговорили про „жовту небезпеку”, а доповіді ЦРУ почали малювати апокаліптичні картини війни в Азії за участі КНР, що насмілилася утвердитися в АТР в якості гравця № 1, витуривши звітти США. Розвідникам наслідували політологи на кшталт С.Хантінгтона, що лякали світ „зіткненням цивілізацій”.

У 1997 р. бестселером у США стала книга Р. Бернстайна та Р. Манро „Майбутній конфлікт із Китаєм”, де йшлося про результати його комп’ютерного моделювання військовими. Вони виявилися приголомшувачими: США переможуть у ядерній війні з КНР лише в тому разі, якщо вона спалахне до 2015 р., після цього економічна і військова могутність Піднебесної зросте настільки, що війна з нею стане самогубством навіть для Америки. Щоправда, за оцінками незалежних від Пентагону експертів, військові надто перебільшили темпи росту китайської військової небезпеки – в області збройних технологій КНР відстає від США майже на 30 років.

Взагалі ж серед американських науковців також немає однозначної позиції щодо майбутньої ролі КНР на міжнародній арені, оскільки чимало аналітиків припускають можливість перетворення КНР у наддержаву, але не менше й тих, хто скептично, як З. Бжезинський, ставиться до піднесення „дракона” з огляду на його численні внутрішні проблеми, що не дозволять Китаю „дотягнути” до статусу наддержави [6, р. 188-205]. Але американські вчені й політики тим і відрізняються від українських, що вони прораховують як „гірші” для США (набуття КНР статусу наддержавності), так і „кращі” (колапс китайських реформ) сценарії, сподіваючись на „краще”, але готуючись і до „гіршого”.

„Оптимісти”, сконцентровані переважно в Університеті національної оборони США та Інституті дослідження національної стратегії (П. Годвін, Н. Ларді, Дж. Ліллі, М. Нахт, К. Нілер, М. Піллсбері, Т. Робінзон, Р. Соломон, Р. Фішер та ін.), переконані у неминучому посиленні КНР, що, на їхню думку, може справити негативний вплив на національну безпеку США. Вони стверджують, що Китай прагне стати глобальною наддержавою й поширити свій вплив по всій земній кулі. Такі наміри Пекіна є викликом для США та їхніх союзників, оскільки в основу китайської стратегії покладено великодержавний націоналізм.

Зазначені науковці виділяють три зони безпосереднього зіткнення інтересів між КНР і США. Перша пов’язана з неминучим проникненням Пекіна на Близький Схід унаслідок стрибкоподібного зростання енергоспоживання економікою Китаю, що призведе до конфронтації зі США, Японією та іншими постіндустріальними державами, які вже облаштувалися в цьому регіоні. До цього прогнозу можна додати ще одну

Антоніна Буравкова

зону потенційних американо-китайських суперечностей із-за нафти і газу – Прикаспій і Центральна Азія.

Наступну зону конфлікту, на переконання „оптимістів”, формує політика багатополярності Пекіна, яка полягає у стимулюванні появи нових і посиленні старих центрів сили, що загалом ніби-то зменшує наддержавне значення американського центра. Її проявами є спроби дискредитувати систему американо-японської безпеки, послабити військові зв'язки США з країнами АСЕАН, зміцнити „стратегічне партнерство” КНР з Росією, Іраном і Пакистаном, інтенсифікувати економічні зв'язки з Євросоюзом. Нарешті, третьою очевидною зоною зіткнення є Тайванська проблема.

„Оптимісти”, визнаючи великі можливості КНР у справі економічного розвитку, разом із тим не бачать підстав для стурбованості з цього приводу внаслідок скромного військово-стратегічного потенціалу. Звідси робиться висновок про те, що між КНР і США навряд чи станеться збройний конфлікт до 2016 р., але далі однозначної ясності вже немає, тому потрібно зробити все можливе, щоб відвернути Пекін від військово-стратегічного суперництва з Вашингтоном. Це можливо шляхом залучення КНР до діалогів з усього спектру міжнародних проблем, як на двосторонній, так і багатосторонній основі, тобто пропонується та ж політика „залучення”, що здійснювалася адміністрацією Б. Клінтона.

Колишній посол США у КНР Дж. Ліллі наполягає на її модифікації у вигляді „балансування між залученням і стримуванням”, що передбачає нарощування Збройних сил США у Східній Азії, включно з розміщенням систем ПРО, проти чого активно виступає Пекін. Тому американський дипломат рекомендує Білому Дому стимулювати переорієнтацію уваги КНР з Тихого океану на внутрішню континентальну Азію, щоб Пекін відмовився від морської стратегії й поновив китайсько-російську ворожнечу. Це дозволить ефективніше нейтралізувати негативні для США наслідки піднесення Китаю на світовій арені.

На противагу „голубам” з Інституту дослідження національної стратегії США, фахівці з „REND Corporation” стверджують, що Тайванська проблема може привести до конфронтації й навіть військового конфлікту КНР із США та, можливо, з Японією. До такого висновку їх підштовхує китайська військова доктрина, що включає концепції локальних чи обмежених війн на основі високих технологій і активної периферійної оборони. На переконання сінологів згаданого „мозкового центру”, після 2010 р. стратегічний баланс сил у Східній Азії змінюється на користь КНР, а збройний конфлікт можуть спровокувати тайванські лідери, якщо відважаться проголосити курс на незалежність, у цьому випадку Пекін неминуче використає військову силу проти „бунтівного острова”. Аналогічну провокаторську роль можуть зіграти і США в разі повернення до політики „двох Китаїв” та збільшення поставок наступальної й оборонної зброї, включно з системою ПРО. Тому США слід залучити

КНР в орбіту американської стратегії, змусивши тим самим Пекін грати за правилами Вашингтона.

Концепції „залучення і стримування” КНР дотримуються також фахівці з „Фонду спадщини”, що відзначаються високим рівнем професіоналізму і прямою. Вони не вважають Пекін таким же ворогом Вашингтона, яким була радянська Москва, але припускають, що дії КНР можуть становити загрозу для США, навіть якщо Китай і не буде сприйматися в якості ворога. Тому Вашингтон має зберігати свою військову перевагу в Східній Азії, щоб попередити агресію й надалі розташовувати систему ПРО з метою захисту Америки та її союзників від загрози ракетних атак. До того ж США повинні зупинити передачу Китаєм військових технологій та зброї Ірану, КНДР і Пакистану, оскільки це несе потенційну загрозу американським інтересам.

Водночас „Фонд спадщини” висуває вимогу налагодження взаємовигідного співробітництва між Пентагоном і НВАК, маючи на увазі відкриття Пекіном інформації про становище Збройних сил і військові доктрини КНР. Росію ж, Ізраїль і країни Євросоюзу слід попередити про небезпеку переозброєння КНР і відвадити їх від військового експорту в Піднебесну. В економічному блоці рекомендацій головною вимогою є інтеграція КНР у глобальну економіку й анулювання всіх обмежень на торгівлю з боку США в обмін на поступки Пекіна в області прав людини. Не останню роль, на думку вчених із „Фонду спадщини”, повинно відігравати і сприяння експансії приватного сектора в КНР як засобу зменшення урядового контролю і реформування політичної системи країни.

Слід зазначити, що практично всі вищенаведені рекомендації наукових центрів США стосовно оцінки місця й ролі КНР у глобальній та азійсько-тихоокеанській міжнародних системах сучасності й на найближчу перспективу були враховані відповідальними діячами адміністрації Дж. Буша-молодшого. Відразу ж після його першої інаугурації радник президента з національної безпеки (потім – держсекретар) К. Райс наголосила, що ідея американо-китайського стратегічного партнерства, яка активно пропагувалася попередньою адміністрацією, повністю втратила своє значення. Одне прагнення Китаю змінити співвідношення сил в Східній Азії на свою користь перетворює його у стратегічного конкурента США.

А заступник міністра оборони П. Вулфовіц (у минулому – посол США в Індонезії) в інтерв'ю „Вашингтон Таймс” відверто пояснив, що Пентагон стурбований спрямованістю зовнішньої політики КНР у цілому. „Китай майже напевне стане наддержавою у найближче півстоліття, а можливо вже у найближчу чверть віку, – зі знанням справи повідомив американський урядовець. – Питання в тому, чи буде новий Китай жити в мирі зі своїми сусідами, чи ж він стане на шлях традиційної „дипломатії сили”... Не думаю, що Китай обов'язково стане загрозою, але вважаю, що,

Антоніна Буравкова

коли ми виявимо самозаспокоєність, то фактично сприятимемо тому, щоб ця загроза матеріалізувалася” [7].

Таким чином, США припускають імовірність перетворення КНР у наддержаву, що несе загрозу безпеці Америки не лише у Східній Азії, але й на Близькому Сході та в Центральній Азії. Політика залучення, що здійснювалася за президентства Б. Клінтона, доповнилася політикою стримування, передусім у питаннях військової безпеки, перетворившись після трагічних подій 11 вересня 2001 р. у політику „м’якого стримування Китаю за допомогою його активнішого залучення”. Усіма наявними засобами США будуть намагатися загальмувати процес перетворення КНР у наддержаву, чи іншими словами, самостійний центр світової політики глобального масштабу з тим, щоб зберегти за собою статус одноосібного лідера-гегемона.

Список використаної літератури

1. The National Strategy for a New Century. – September 2002. – Washington : The White House. – 39 p.
2. The World Factbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>.
3. **Stokes, Mark A.** China’s Strategic Modernization: Implications for the United States / Mark A. Stokes. – Carlisle Barracks, PA : Strategic Studies Institute, Army War College, 1999. – 229 p.
4. **Соколовський М.** США і Китай – гра тільки починається... / Михайло Соколовський // Дзеркало тижня. – 2001, 20–27 квітня.
5. **Pillsbury M.** China Debates the Future Security Environment / Michael Pillsbury. – Washington, DC : National Defense University Press, 2000. – 320 p.
6. **Бжезинский З.** Великая шахматная доска: господство Америки и его геостратегические императивы. Перевод О. Ю. Уральской / Збигнев Бжезинский. – М. : Международные отношения, 1999. – 256 с.
7. The Washington Times, 29.08.2001.